

הקדושה והתחום האפור

ההלכה ואתגרי הזמן

אחד מעיקרי האמונה הוא ש"זאת התורה לא תהא מוחלפת"^א. משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ומאז ועד היום מעתיקים חכמי הדורות את שמועתו ואין איש מהם רשאי לשנות בה אפילו כקוצו של יו"ד. הביטוי המעשי והמובהק ביותר לשמועתו של משה הוא בהלכה, ההולכת ובאה מאז ועד היום, למרות כל השינויים והתמורות שעבר העולם במשך אלפי השנים שחלפו.

אמנם הלכה נושאת גם משמעות דינמית, המורה על יכולת להתמודד עם שינויים המתרחשים במציאות. אותה הלכה, הצומחת מהעתקת השמועה, אינה אות מתה או ממצא ארכיאולוגי. לא ספר חתום מקבלים חכמי הדורות זה מזה, אלא תורת חיים פרה ורבה; גרעין, או אם תרצו – מפתח. אם יזרע הגרעין בקרקע המתאימה, יעשה פרי. אם יינתן המפתח בידי מי שיודע להשתמש בו, יוכל לפתוח דלתות רבות.

סגולתה זו של ההלכה היא שעמדה לעם ישראל לאורך ההיסטוריה, והביאה אותה להצלחה שתרבויות עתיקות אחרות לא זכו בה. תרבויות אלו שיקפו ערכים ואמונות שהיו נכונים לשעתם בלבד. לא כן ההלכה, הבאה מכוחה של תורת אמת, שניתנה למשה מפי הגבורה, שהיא מעל לזמן, למקום ולנסיבות שבהן ניתנה.

מקובלים אנו שכשברא הקב"ה את העולם, הסתכל בתורה כדרך שבנאי, כביכול, מעיין בתכנית ששרטט עבורו האדריכל^ב. התורה היא תמונתו האידיאלית של העולם, היא משקפת את האמת הפנימית שלו, ומשום כך שומרת תמיד על רלוונטיות. אדרבה, כשהעולם משנה את פניו, יודעים חכמי ישראל שהגיעה העת לגלות פנים חדשות בתורה, לחדש בהלכה חידושים גדולים בעלי שורשים עתיקים. להעתיק לא את אותן מילים שהשמיע משה ליהושע בלבד, אלא גם את החכמה עמוקה וההיגיון הפנימי שבתוכם – המוצאים להם אותיות חדשות וכלים חדשים בכל דור ודור^ג.

^א י"ג עיקרי אמונה להרמב"ם.

^ב זוהר ח"ב קסא, א: "אסתכל באורייתא וברא עלמא".

^ג וכדברי חז"ל בירושלמי (פאה ב: ד): "אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני", ועיין עוד מנחות כט, ב וליקוטי אמרים לרבי צדוק הכהן מלובלין (עמ' ו-ז).

מלאכה זו – שהיא מלאכתם של פוסקי ההלכה – אינה קלה. היא דורשת מהם להיות תלמידיו של משה רבנו, קרי: להיות יראי שמים, כמי ששומע תורה מפי הגבורה, לעמוד במדרגה גבוהה של בקיאות במקורותיה של תורה, ובנוסף להיות בעלי שכל חריף המחוונן ביכולת להקיש ולדמות מעניין לעניין מבלי לסטות ממשמעותו הפנימית של המקור. לא מדובר בכישרון מולד בלבד, אלא בעמל רב של שנות לימוד, ולא פחות חשוב – בתקופה ממושכת של שימוש תלמידי־חכמים⁷. השימוש בונה את הקשר האמיץ בין השורש לבין הענף; בין משה רבנו, בעל השמועה, לבין תלמידיו המרוחקים ממנו אלפי שנים ומתמודדים עם שאלות אחרות, ועם כל זה נותרים נאמנים למקור ומחדשים את חידושיהם על־פי אותה אמת ששמעו מסיני.

בדורות האחרונים מתמודדים הפוסקים עם אתגרי חידוש מורכבים הנובעים מתהליך הקדמה הטכנולוגית המואץ. שאלות רבות עולות בתחומים רבים, ודורשות מבתי המדרש הן להרחיב את השכלתם בכל הפרטים הטכנולוגיים הקשורים בפסיקה והן לצלול לעמקי הסוגיות ולברר מה ניתן להתיר ומה יש לדחות.

ואכן, הפוסקים נענים לאתגר. יבואו עשרות אלפי עמודי השו"תים, פרי המאה האחרונה לבדה, ויעידו. יבואו גם אלפי חידושים, קטנים וגדולים, ששינו את פני המציאות היהודית, ויעידו. כל שאלה נבחנת היטב, כל חידוש נשקל בעומק, והכול מתוך יראת שמים ונאמנות עמוקה לאמיתתה של תורה, שהיא גם עתיקה גם חדשה, גם נצחית וגם מסתגלת.

ברם, חידוש נוסף הביאה עמה הקדמה, והוא מעמיד אתגר לא לפני הפוסקים בלבד – אלא בעיקר לפני שואליהם. במה דברים אמורים?

לפני מאה שנה הייתה שאלה הלכתית מתבררת בין שואל לרבו. זה שואל וזה משיב, זה מקשה וזה מתרץ. במהלך הדיון היו הצדדים מערבים לא פעם דעות נוספות, וכך נוצרו לעתים מחלוקות גדולות או הסכמות רחבות. כך או כך, הכתובת לבירור השאלה הייתה ברורה: הרוצה את הרב – יבוא אליו. בדורנו, ובעיקר בשני העשורים האחרונים, הפכו הכול רבנים⁸. מערכות המידע הממוחשב המצויות כיום בכל בית מאפשרות לכל אדם נגישות למאגרים עצומים של מידע הלכתי. לא זו אף זו, הן מאפשרות לכל אדם פרטי להפיץ את דבריו קבל העולם כולו בלחיצת כפתור.

⁷ עיין ברכות, דף ז.

⁸ עיין פתח הדביר להחיד"א (חגיגה טו, ב) שכתב כבר בדורו על אנשים המחזיקים עצמם כגדולים "שכל תלמיד מחזיק עצמו לרב ויהיו ערומים ולא יתבוששו, ה' הטוב יכפר בעד", עיין שם, וכל שכן לדורנו אנו.

שתי תופעות אלה – נגישות המידע וקלות הפרסום – הן ברכה גדולה עבור לומדי התורה. אלא שברכה זו טומנת אתגר גדול בחובה, מאחר ונגישות המידע מעמידה במבחן הן את הכרת ערך התורה ומוריה והן את מידת הענווה של האדם.

יש הנכשלים במבחן זה, מתוך הסברה שכבר בטל תפקידו של הפוסק ועבר מן העולם. בדורות עברו לא היו תנאים שאפשרו השכלה רחבה לכל שכבות העם, וממילא נוצר מצב שבו רק קבוצת עלית של רבנים החזיקה בידע התורני הדרוש לפסיקת ההלכה; אולם כיום, הרי הכול זמין וכל הרוצה יבוא וילמד ויפסוק.

אולם כאמור, מדובר בטעות מהותית בהבנת מהות ההלכה ותפקידו של פוסק, שהנגישות למידע רב אינה התכונה היחידה – ואף לא העיקרית – הנדרשת ממנו. פסיקת הלכה מחייבת שנות עמל ושימוש תלמידי חכמים, שמלבד פעולתן הרוחנית על האדם הן מקנות לו גם הבנה מעמיקה יותר בהגיונה של תורה, יחד עם יכולת מעשית – פרי עשרות ומאות שנות ניסיונם של רבותיו, שקיבלו מרבותיהם – המכשירה אותו לשאת באחריות העצומה של העתקת שמועתו של משה רבנו למציאות הזמן החדש.

מאז ומעולם ביקרו חז"ל בחריפות את "מי שלא הגיע להוראה ומורה", ואף קראו עליו את הפסוק: "כי רבים חללים הפילה". אמנם בדורנו הדברים נכונים שבעתיים, כשדי בלחיצת כפתור כדי לזכות בפרסום בקנה מידה בינלאומי. לצער הלב, יש הנכשלים בכך וגורמים רעה גדולה לעצמם ולאחרים, כאשר הם מפרסמים דברים משוללי יסוד נאמן לעיני כל ישראל, ובכך גם מכשילים את הרבים וגם גורמים להשפלת קרנם של מורי הוראה אמיתיים.

האם יש "תחום אפור" בהלכה?

כאמור, אחד המוטיבים החוזרים ובאים בדיוני התחדשות ההלכה בעשורים האחרונים, הוא שאלת הסמכות. אם בעבר לא היו לו לשואל הכלים להתווכח עם עמדת הרב, הרי כיום המקורות פתוחים בפני הכול ושתי שאלות נשמעות תדיר:

א. איפה כתוב שאסור?

ב. הרי רב פלוני מתיר!

השאלה השנייה נוגעת לכללי הוראה ולהבנת מקומו של מראי דאתרא בעולם המודרני, ולא נדון בה כעת. עיסוקנו יהיה בשאלה הראשונה, שאלה חדשה – שלאמיתו של דבר עתיקה היא.

¹ סוטה כב, א.

² משלי ז כו.

בתורה יש תרי"ג מצוות עשה ולא־תעשה, שהמתחייב מהן מכונה בפינו "מדאורייתא". בנוסף, ישנם כך וכך איסורים וחיובים מדברי סופרים – "דרבנן". דברי סופרים מרובים מדברי תורה, אך לא מדובר במספר אין־סופי של הלכות. בסופו של דבר ישנה גמרא, ישנו שולחן־ערוך, ניתן לערוך רשימה גדולה של המותר והאסור והרי לנו כל היהדות כולה מכונסת לדף אחד, או לאתר אינטרנט אחד.

ובכן, האם זוהי כל התורה כולה? – לא ולא. תורה אינה רשימה, ומי שסובר שהיא כזו הוא למעשה קראי הלכתי, איש שהאות המתה היא אמונתו. תורה, כפי שהקדמנו ואמרנו, היא גרעין עושה פרי, מעיין המתברך ממקורו בכל דור, מפתח המתאים לאין־סוף דלתות.

בהרחבה: הסוברים שהתורה מסתכמת במצוותיה ובאיסוריה המפורשים, יוצאים מתוך נקודת הנחה שהתורה היא למעשה קודקס משפטי, וכי יש להתייחס אליה ולפרש אותה באותו האופן שבו מתייחסים אזרחים ומשפטנים לקודקס המשפטי המחייב אותם. כפי שכל סטודנט למשפטים יוכל להסביר, החקיקה המשפטית הכתובה לעולם אינה יכולה להיות שלמה. תמיד יימצאו בחוק לאקוונות, פרצות, היוצרות – אם בכוונת המחוקק ואם מבלי משים – תחום אפור, הנתון לפרשנות.

האם גם בתורה ישנן לאקוונות?

לכאורה הדבר בלתי נמנע, משום שהתורה אינה מתייחסת במישרין לכל שאלה העלולה להתעורר – ודאי לא בתנאים היסטוריים אחרים מאלו ששררו בעת נתינתה. לאורך הדורות, טוענים מבקרי־רבנים, נסתמו הלאקוונות בידי פוסקים על פי שיקול דעתם השרירותי. כיום, כשכל אחד יכול לפתוח ספר ולקרוא בו, מתמעטת מאוד יכולתם לעשות כן. שאלות רבות יכולות להיפתר על נקלה מתוך גישה זו, שבבסיסה מאמינה שהכול מותר – אלא אם נאסר במפורש.

אלא שגישה כזו מחטיאה את כל עניינה של תורה באופן בוטה, כאשר היא מנתקת את הלכותיה ואותיותיה הכתובות ממהותן הפנימית – ביטוי לרצון ה'. כאשר אנו דנים בחוק הפלילי או האזרחי, אין אנו מתעניינים יתר על המידה ברצונו של המחוקק. המשקל העיקרי ניתן לדרך שבה החוק מנוסח, ולמה שניתן או לא ניתן לחייב מתוכו. כאשר אנו לומדים תורה, לעומת זאת, דעתנו צריכה להיות נתונה בראש ובראשונה לרצון ה', ומתוך עמדה כזו מופקעת אפשרות קיומן של לאקוונות, ושאלות "התחום האפור" זוכות למענה ברור.

נבל ברשות התורה

שאלת התחום האפור נפוצה מאוד בדיונים עכשוויים הנוגעים לסמכות הפוסקים, אולם למעשה מדובר בשאלה עתיקה מאוד שכבר הרמב"ן נדרש אליה בפרשתנו.

התורה מצווה אותנו להיות קדושים – "קדשים תהיו", והפרשנים מבקשים להבין מה גדרה של מצווה זו. רש"י מבאר שמדובר בפרישות מן הערוה, אולם הרמב"ן רואה בה ציווי רחב הרבה יותר:

ולפי דעתי אין הפרישות הזו לפרוש מן העריות, כדברי הרב [רש"י], אבל הפרישות היא המוזכרת בכל מקום בתלמוד, שבעליה נקראים פרושים. והעניין, כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה.

בדברים אלו משקף הרמב"ן היטב את אותה טענה שהזכרנו: האסור והמותר הם המפורשים בלשון התורה, וכל מה שמעבר לכך – לכאורה לא אמרה בו תורה דבר. אם רצונו של אדם להיות נבל, יהיה אפוא נבל ברשות התורה: יישא לו נשים רבות ויעשה עמן כל שלבו חפץ, יבלה ימיו בזלילה וסביאה, ידבר ככל העולה על רוחו בדברי נבלה מכוערים – והכול ברשות, הכול כשר, גם אם מגונה ומסריח. כמובן, הדברים מובאים כהוא־אמינא בלבד, מאחר וברור לרמב"ן שלא ייתכן להפריד בין התורה ובין רצון ה', בין התורה ובין המוסר הטבעי:

לפיכך בא הכתוב, אחרי שפירט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וציווה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל... ולא ישמש אלא כפי הצריך בקיום המצווה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו... ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה בנח ובלוט. וכן יפריש עצמו מן הטומאה, אף־על־פי שלא הוזהרנו ממנה בתורה... וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל בריבוי האכילה הגסה ומן הדיבור הנמאס... ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו.

באלו ובכיוצא בהן באה המצווה הזאת הכללית, אחרי שפירט כל העבירות שהן אסורות לגמרי... וזה דרך התורה לפרוט ולכלול בכיוצא בזה, כי אחרי אזהרת פרטי הדינים בכל משא־ומתן שבין בני אדם, "לא תגנוב" ו"לא תגזול" ו"לא תונו" ושאר האזהרות, אמר בכלל: "ועשית הישר והטוב"¹¹, שיכניס בעשה הישר וההשוויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו... וכן בעניין השבת, אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי...

¹¹ דברים ו יח.

יסודו זה של הרמב"ן רלוונטי להבנת עניינה של תורה, כמו גם לפסיקה בכל סוגיותיה. מושג ה"נבל ברשות התורה" הוא הווא-אמינא שנוצרה על ידו רק כדי להמחיש עד כמה לא ניתן לקבלה.

חשובה מאוד ההרחבה שעושה הרמב"ן בסוף דבריו, מן התחום המוסרי אל כלל המצוות: אלו המסדירות את תחום המשא-זיהמתן שבין בני אדם – מה שנקרא בלשונו "חושן משפט", או "סדר נזיקין"; וכן מצוות השבת, שבהן "אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה". משמעות הדבר היא שכשם שבאה מצוות "קדשים תהיו" וסגרה בניסוחה הכללי אך הבהיר את כל הלאקונות המוסריות האפשריות בלשונה, כך באות מצוות כלליות נוספות בתחומים אחרים ומכתיבים לנו מראש את הדרך להימנע מלאקונות ולהתחקות אחר רצון ה' כאשר הדבר אינו מפורש בתורה הכתובה לפנינו.

צביון השבת ומקומו בהלכה

דברי הרמב"ן חשובים מאוד לפסיקה בדיני שבת, המתמודדת בדורות האחרונים עם שאלות חדשות רבות. פעולות רבות שהיו כרוכות בעבר באיסורי תורה ניתנות לביצוע כיום באופן אוטומטי – לכאורה ללא כל חשש חילול שבת, ובמקרים רבים הדרך סלולה להיתר, בפרט במצבים של צורך גדול. אמנם, המשימה המוטלת על כתפי הפוסקים היא מורכבת: מחד גיסא, המגמה הכללית בפסיקה היא כוחא דהיתרא, שכן "דיין מה שאסרה לך התורה"^ט; מאידך גיסא חובתו של הפוסק לנהוג באחריות ולהימנע מפסיקות שיביאו לפגיעה בקדושת השבת ולכרסום בצביונה.

כלפי הסתייגות זו האחרונה נשמעת פעמים רבות הטענה: איפה כתוב שאסור? איפה כתוב שאסור לגרום לכך שתידלק בשבת מערכת סטריאו שתשמיע ניגוני שמחה? איפה כתוב שאסור לגרום לכך שמפעל תעשייתי יעבוד בצורה אוטומטית, על ידי מערכות ממוחשבות, ויפיק תוצרת שבעה ימים בשבוע? והרי בשביתת כלים הלכה כבית הלל, שמותר לכלים לעבוד בצורה אוטומטית בשבת, כטחנת הקמח המופעלת מכוח זרימת המים, ואם כן כפי שאנו מפעילים תאורה ומזגן על ידי שעון שבת כך נוכל לשמור על רציפות הפעילות התעשייתית בשבת?

כאשר מסבירים להם שהיתרים גורפים יביאו לזילות השבת ולעקירת צביונה כיום מנוחה, מקשים הללו מניין לזילות שבת וצביונה מן התורה? אין לך אלא מה שמפורש לאיסור, ולא

^ט ירושלמי נדרים ט: א.

מצאנו איסור על פגיעה בצביון השבת בין ל"ט מלאכות האסורות – לא מדאורייתא ולא מדרבנן...

לאור דברי הרמב"ן מתברר שטעות ביד הטוענים כך. בתורה, שבכתב ושבעל־פה, אכן מפורטות ל"ט מלאכות שבת בלבד, הן ותולדותיהן והמסתעף מהן. אולם התורה הגדירה גם את רוח השבת ואת צביונה כמצוות עשה, כמפורש בדבריו בהמשך הפרשה:

"יהיה לכם שבתון" – שיהיה יום שביתה לנוח בו. ואמרו רבותינו: שבתון עשה הוא... לשבות בו לגמרי אפילו מדברים שאינן מאבות מלאכות ותולדותיהן... שנצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה ביום טוב אפילו מדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם הייתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו ביום טוב, ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שולחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן, והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה – שבכל זה אין בהם משום מלאכה; לכך אמרה תורה "שבתון", שיהיה יום שביתה ומנוחה, לא יום טורח. וזהו פירוש טוב ויפה: והנה הוזהרו על המלאכות בשבת בלאו ועונש כרת ומיתה, והטרחים והעמל בעשה הזה... וממנו אמר הנביא: "מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר"^א.

הרי לנו ששמירת צביון השבת אינה "המצאה" של רבנים שמרנים החרדים לערעור מוסדות עולמם, אלא מצוות עשה דאורייתא שיש להביא בחשבון ביסוד כל פסיקה בהלכות שבת. אמת, אין המצווה הזו מוגדרת כמלאכות שבת, אך לאורה חידשו חכמים בכל הדורות את איסורי ה"שבות", שלא באו להרחיק את האדם מן העבירה בלבד – אלא לקיים מצוות עשה של "שבתון", שתהיה השבת יום מנוחה בעל תוכן רוחני ולא יום טורח; וכבר ישעיהו הנביא עומד וצווח על כך^ב.

^א שבת כד, ב.

^א ישעיהו נח יג.

^ב כך ניתן להבין גם את ההבדל ההלכתי בין רכיבה על אופניים, שרוב האחרונים אוסרים בשבת, ובין שימוש בעגלת תינוק, המותרת. בשני המקרים קיים, לכאורה, החשש שמא יתקלקל המנגנון ויבוא לתקנו בשבת, ואע"פ כן כאן אסרו וכאן התירו. מדוע? משום שהרכיבה, הכרוכה בהזעה ובאווירה ספורטיבית, גורמת לפגיעה באווירת השבת, ואילו השימוש בעגלת תינוק גורם למנוחה, לשלום בית ולעונג שבת. נימוקים כאלה שייכים ל"שו"ע החמישי", הנתון לגדולי הדור לבדם, ובלעדיו לא ניתן להעמיד את הדת על תלה.

לכשנדייק בדבר, נמצא שהעובדה שהתורה מצווה אותנו מצווה כזו, שפירושה מסור לחכמים, טומנת בחובה את ההנחה שבלא סמכותם של חכמים המפרשים, מסייגים, מחדשים ומתאימים את התורה לנסיבות המתחדשות בכל דור ודור – לא ניתן כלל לצעוד לאור התורה ולקיים את מצוותיה.

מכאן יסוד גדול הנוגע בכל גופי תורה: מצוות התורה אינן חוקים יבשים, אלא פרטים המשרתם מגמה כללית, יעד ותכלית. בתחום העריות, היעד הוא קדושה. לכן, כל דבר הסותר את חיי הקדושה נתפס כביטול מצוות עשה של "קדשים תהיו". בתחום שבין אדם לחברו, היעד הוא "ועשית הישר והטוב". לכן מי שנוהג בחברו בנבזות, גם אם לא גזל אותו או הזיקו באופן ברור ומפורש, ביטל מצווה זו ומעשיו אינם ראויים. בהלכות השבת, המגמה היא שבתון לגוף ולרוח. כשמגמה זו אינה מושגת, כגון אדם שמבלה את השבת בסחיבת חפצים מפינה זו לפינה אחרת, יש כאן ביטול מצוות עשה של "זכור את יום השבת לקדשו", משום שהמגמה שלשמה ניתנה השבת מתחללת.

אחריות ההוראה

עמדה ברורה בדבר האחריות הנדרשת ממי שמבקש להכריע בדבר הלכה ולפרסם את דבריו בציבור, מביע מרן הרב זצ"ל באיגרת שפרסם בעיתון "דואר היום". ברקע כתיבת האיגרת עמדה שאלת משחק הכדורגל בשבת, שאלה שליוותה את המדינה עוד מימי טרום העצמאות של "היישוב החדש", ושבה ועלתה על סדר היום הציבורי כמה פעמים לאחר מכן.

שאלה מסוג זה היא דוגמה מובהקת לספק שאינו יכול להתברר מתוך קריאה שטחית בלבד. פוסק שלא שימש תלמידי־חכמים יבדוק את האיסורים ההלכתיים היבשים בלבד, ואם המקום מרוצף כך שאין חשש של השוואת גומות, ואם יש עירוב כך שאין בעיית טלטול, יתיר את הדבר. אך המעיין בבית־יוסף²⁷ ייווכח שאף שמבחינה הלכתית יבשה נטה להקל להל הפחות ביום־טוב (שאין בו בעיית טלטול), אף־על־פי כן סיים בדברי הירושלמי²⁸ שטור שמעון חרב כי שיחקו בו בכדור בשבת, ולכן מסיק השו"ע לאסור. וברור שמסקנתו לא נבעה מההוראה ההלכתית היבשה אלא מההבנה עד כמה המשחק בכדור פוגם באווירת השבת

²⁷ אר"ח שח.

²⁸ תענית ד: ה.

היום טוב, ולכן חרבה טור שמעון, כי פגיעה בקדושת השבת חמורה יותר מעשיית אחד מל"ט המלאכות, שכן היא גורמת להחטאת כל מגמת התורה בעיקר מצוות השבת¹⁰.

בימי מרן הרב זצ"ל היה אדם שפרסם ברוח זו "איגרת לרבני ישראל" בעיתון "דואר היום", ובראשה נתן כותרת: "לא תיקונים, כי אם ידיעת המקורות"; משמע: משחק הכדורגל בשבת אינו "תיקון", דבר חדש שלא היה מעולם, אלא היתר המעוגן היטב במקורות ההלכה.

מרן הרב זצ"ל, לאחר שהוכיח את טעותו באריכות, מוכיח אותו על פניו:

והנה הארכתני בדברים כליכך פשוטים כדי להודיע לרבים שחלילה לסמוך על קולותיו של הכותב הנ"ל, ולא זו הדרך ליישר דרכי התורה בישראל ובארץ ישראל, לומר שצריכים ידיעת המקורות ולהורות לגמרי בהעלם עין מן המקורות, שהיא הוראת טעות ומכשול.

אבל באמת השטחיות מצד איזה שלמדו קצת, והבורות ואי הידיעה מצד ההמון, הן הן גורמי התקלות בכל ערכי החיים שלנו. וכדי לבוא לידי תיקון צריכים אנו להרבות לימודי תורה בכל השדרות הרחבות, ואז ידעו להבחין בין האסור והמותר בכלל, ולא יהיו כעיוורים ההולכים ונכשלים, ולהרגיל במוסר ודרך ארץ את התלמידים שלא שימשו כל צורכן, שלא יקפצו להורות בלא המלכה בגדולים מהם, ואז יתיישרו הדרכים כולם על-פי התורה והמצווה, שלעולם דרכיה הם דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.¹¹

הדברים חשובים מאוד לדורנו, וחשובה עוד יותר העובדה שיצאו מפה קדוש של אוהב ישראל גדול כמרן הרב זצ"ל, שאי אפשר לומר עליו שהיה רודף מחלוקת, מקפיד על כבודו או בלתי קשוב לצורכי הדור החדש. הן מבית מדרשו למדנו שהישן יכול להתחדש והחדש יכול להתקדש. יחד עם זאת, כרבה הראשי של ארץ ישראל עמד הרב בכל תוקף על משמרת הוראת ההלכה ממקורה ובהבנת טעמיה¹², מתוך יראת שמים ויראת הוראה, על-ידי שימוש

¹⁰ וכן ראה ערוך השולחן או"ח, שם. וכבר כתב המהרש"ל (ביצה, דף יב) שדבר תימה הוא להתיר לשחק בכדור בשבת וביום טוב, ושאפשר שאין להתיר אלא לקטנים. וראה בדברי מרן הבית יוסף (או"ח, שח) שהביא דברי המחמיר ודברי המקל, ובאופן זה בדרך כלל דרכו להקל, אמנם לאחר מכן הביא דברי האגדה על טור שמעון – ובשולחן ערוך פסק להחמיר. וכן ראה בערוך השולחן, שלאחר שכתב שהמנהג להקל הביא אגדת טור שמעון. ומבאר מרן הרב זצ"ל שמה שהתיר הרמ"א הוא רק לעצם עניין מלאכות שבת, האם מותר לטלטל כדור בשבת או להוציא מרשות לרשות ביום טוב לצורך משחק של קטנים, אך לא שיבלו גדולים בני מצוות את שבתם במשחק כדורגל, ובוודאי לא באופן נרחב ופומבי כמשחק באצטדיון.

¹¹ אורח משפט, סימן קנב.

¹² ואכן אף מרן הרב חזק את רב קהילת היראים דוויסבאדען שבגרמניה, שאסר את משחק הכדור בשבת וביו"ט, וכתב לו ש"פשוט הוא שמנהיגי הדור יכולים לעשות סייג לתורה ולאסור כל דבר שיש לו איזה גרם איסור או ביטול מצווה, ותבוא עליהם ברכה" (לשלושה באלול, מילואים).

תלמידי־יחכמים ומסורת הפסיקה הרציפה של הראשונים והאחרונים. גם בזאת, תלמידיו
אנו.